

Kaariholvien kat- veessa – matkara- portti Kataloniasta 18.–24.10.1999

Ruotsalainen Ekomuseum Bergslagen järjesti lokakuussa 1999 opintomatkan Koillis-Espanjaan Katalonian entisille teollisuus-alueille. Vajaan viikon aikana ryhmä ehti tutustua yhteensä noin kahteenkymmeneen teollisuus-museoon ja muuhun kohteeseen, joista tässä raportissa esittelen muutamia.

Espanja ja erityisesti Katalonia ovat kuuluneet Euroopan suuriin teollisuuskeskittymiin. Katalonia on 1700-luvulta alkaen ollut Espanjan teollisuuden ydinalueita, erityisesti laajan tekstiiliteollisuutensa vuoksi. Rauta- ja terästeollisuus on taas keskittynyt rautaesiintymien lähetyville Baskimaan ja Asturiaan. Kun teollisuuslaitokset yksi toisensa jälkeen ovat lopettaneet toimintansa, on useaan tyhjentyneeseen tehtaaseen perustettu teollisuusmuseo. Museon nimitys on tässä yhteydessä ymmärrettävä Ranskasta lähtöisin olevan *ekomuseon* merkityksessä, mikä tarkoittaa että itse kulttuu-

rimaisema muutetaan museoksi. Museo vieraille tarjotaan usein myös mahdollisuus osallistua tekemiseen.

Tieteen ja tekniikan museo yhdistävänä linkkinä

Katalonian tieteen ja tekniikan museo, *Museu de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya*, sijaitsee Terrassassa, vajaan tunnin junamatkan päässä Barcelonasta luoteeseen. Museo toimii sateenvarjona neljälletoista itsenäiselle, löyhästi yhteensitoutuneelle erikoismuseolle. Lisäksi kuusi uutta museota on parhailaan rakennusvaiheessa. Tieteen ja tekniikan museon tarkoituksena on tallentaa Katalonian teknologista perintöä, kertoa alueen teollistumisprosessista sekä lisätä tieteellistä ja teknologista tietoutta. Keskusmuseon puitteissa toimii kirjasto ja museon tiloissa on korkealuokkaisella AV-tekniikalla varustettu luentosali. Museon pian avattavissa lisätiloissa on mm. yrityksille tarjottavia edustustiloja, minkä odotetaan tuovan lisätuloja.

Museoryppäeseen kuuluvat erillismuseot esittelevät paperinvalmistusta, nahankäsittelyä, vesivoimaa, kaivostointia, viljanjauhatusta, sahatoimintaa, korkintuotantoa, tekstiilituotantoa ja liikennevälineitä. Onpa joukossa kokonaisista teollisuusyhteisöistäkin kertovia museoita. Museoissa on kiinnitetty erityistä huomiota energiantuotannon esittelyyn. Jotkut museot saavat jopa hie-man lisätuloja energianmyynnistä. Vaikka teollisuusmuseot onkin sijoitettu entisiin tehtaisiin, eivät ne suinkaan aina sijaitse rakennuksessa, jossa on toiminut

nimenomaan kyseisen alan tuotantolaitos. Esimerkiksi nahkamuseo sijaitsee entisessä tekstiilitehtaassa ja paperimuseo viljamylyssä. Vuosittaiset kävijämäärät museokohtaisesti liikkuvat noin kolmenkymmenen tuhannen tienoilla. Suurin osa kävijöistä tulee lähi-seuduilta.

Kustakin museosta on tehty pedagogisesti hyvin suunniteltu vihko, jonka havainnollisista ja yksityiskohtaisella tarkkuudella piirretyistä leikkauskuvista selviää jopa katalaanin kieltä taitamattomalle niin koneiden toiminta, energiantuotanto kuin tehdasrakenus ja teollisuustyökin. Vihko toimitetaan kouluille etukäteen museokäynnin valmistelua varten. Opettajan panos museovierailun onnistumiseksi onkin merkittävä. Eräs museonjohtaja totesi, että paras opas museossa on luokan oma opettaja.

Terrassan tekstiilimuseo (*El Vapor Aymerich, Amat i Jover*)

Keskusmuseon yhteydessä toimiva tekstiilimuseo on sijoitettu Aymerich, Amat i Jover'in (nimet viittaavat tehtaan perustajiin) tehtaan tiloihin. 1800-luvun lopussa perustettu villan käsittelyyn ja kudontaan erikoistunut tehdas lopetti toimintansa vuonna 1976. Rakennuksen (1908) suunnitteli katalonialaisiin modernisteihin lukeutuva arkkitehti Lluís Muncunill. Mittavan kutomosalin sahakaton muodostaa tiiliholvattujen ikkunarivistöjen aaltoileva meri. Harvoin näkee vastaavanlaista teollisuusrakennusta, jota voi hyvällä syyllä kutsua taideteokseksi. Tiilikattoa kannattaa

kolmensadan valurautapylvään met-sikkö.

Museoon on sijoitettu villan käsittelyn eri vaiheita esittäviä osastoja unohtamatta höyrykonetta, joka käynnistetään puhkumaan vieraiden ihmeteltäväksi. Itse en ollut niinkään vaikuttunut itse höyrykoneesta kuin siitä valtavasta akseleiden, voimapyörien ja voimansiirtohihnojen järjestelmästä, joka on pyörittänyt jokaista tehdassalin konetta. Näytösluontoisesti koneenkäyttäjinä museossa toimii entisiä tehdään työntekijöitä. Mielenkiintoisen lisän museovierailuun tuo museon yh-

Vieraat johdatettiin Terrassan tekstiilimuseon katolle ihailemaan erikoista ja harvinaisen kaunista tiilistä sahakattoa. Tehtaan on suunnitellut arkkitehti Lluís Muncunill (1909). Kuva: Tuija Mikkonen.

teydessä toimiva restaurointiosasto, jonka toimintaa voi seurata lasiseinän läpi. Tässä, kuten niin monessa muussakin teollisuusmuseossa, häviää kuitenkin tuntuma työntekoon. Siistissä museoympäristössä on vaikea kuvitella teollisuustoiminnalle tyypillisiä ääniä, höyryjä, pölyä, kuumutta, kiirettä ja likaa.

Paperimyllymuseo (*El Molí paperer de Capellades*)

Perinteistä käsipaperinvalmistusta esittelevä, vuonna 1986 perustettu Capelladesin paperimyllymuseo on sijoitettu 1700-luvulla rakennettuun viljamylyn rakennukseen. Paperitehtaita on tosiaan kutsuttu 'myllyiksi', koska lumput on hiertämällä työstetty sileäksi massaksi. Museon läheisyydessä toimii yhä useita paperitehtaita, jotka ulkoapäin voi tunnistaa ylimpien kerrosten isoista ikkunoista, sillä paperiarkkien kuivatus vaatii hyvää ilmanvaihtoa. Museo suunnittelee parhaillaan toimiviin tehtaisiin suuntautuvia vierailuja yhdistettäväksi museokäyn-teihin. Viisi alueen tehdasta osallistuukin museon toiminnan rahoitukseen. Tutustuminen tehdastointaan onkin erittäin tärkeätä teollisuusperinnön vaalimisessa. Monipuolisinkin museo on kuollut laitosverattuna toimivaan tehtaaseen.

Koululaiset voivat itse kokeilla paperiarkkien valmistusta paperimyllymuseon työpajassa. Kuva: Tuija Mikkonen.

Paperimyllymuseosta on tehty oivalinen pienoismalli, jossa koko tuotantoprosessi havainnollisesti esitetään. Pienoismallin koneet jopa käynnistyvät nappia painamalla. Museokierroksen päätteeksi voi vielä kertauksenomaisesti tutustua kuvasarjan avulla paperinvalmistusprosessin eri vaiheisiin. Museon työpajoissa voivat koululaiset kokeilla kuinka paperiarkit syntyvät lumpumassasta.

Museoilla on tärkeä tehtävä käsityötaidon ylläpitäjänä. Paperimyllymuseossa järjestetään erilaisia, mm. paperin konservointiin liittyviä, ammatillisia täydennyskursseja. Museoviraat voivat seurata paperiarkkien valmistusta ja ostaa museokaupasta muistoksi vaikkapa käsintehdystä paperista sidotun muistikirjan. Käsityöllä onkin merkittävä osuus museon budjetissa, sillä noin puolet rahoituksesta saadaan itsevalmistetun paperin myynnistä.

Teollisuusyhdistyskunta Colònia Vidal

Barcelonan eteläpuolitse Välimeren laskevan Llobregat-joen uoma on tarjonnut puuvillateollisuudelle sopivan ympäristön. Joen varrella on toiminut lukuisia tekstiilialan teollisuusyhdistyskuntia, joista vuonna 1898 perustettu Colònia Vidal on yksi. Yhteisössä on enimmillään asunut noin 800 henkilöä 1960-luvulla. Tehdas lopetti toimintansa vuonna 1980, minkä jälkeen yhdyskuntaan on perustettu Colònia Vidal-niminen museo. Museon omistaa yksityinen säätiö ja johtajana toimii teollisuussukuun kuuluva Eduardo

Vidal. Paikallista innostusta pidetäänkin katalonialaisessa museotoiminnassa erittäin tärkeänä.

Museo pyrkii esittämään kuinka tehdasyhteisöt toimivat Espanjassa noin sata vuotta sitten. Esiteltäviin kohteisiin kuuluu mm. kutomohalli koneineen, vesivoimala, asuntomuseo ja ns. naisten talo. Tehdasyhteisöön on kuulunut kirkko ja vuonna 1930 rakennettu *El casal de la Dona* eli naisten talo, joka on kätkenyt sisäänsä päiväkodin, koulun, kapelin, ruokalan ja naimattomille naisille tarkoitettun makuusalin sekä patruunan lahjana elokuvateatterin.

Kummituslinna vuoren kupeessa

Pyreneitten rinteillä, yli kahden tuhanen metrin korkeudessa, avautui eteemme henkeäsalpaava näky: harmaa, vuoren rinnettä pitkin terassimaisesti kohoava, kaariholvien kannattama kummituslinnamainen rakennus. Tämä teollisuusrauniorykelmä osoittautui Asland-yhtiön entiseksi sementtitehtaaksi, jonka perusti 1900-luvun alussa Eusebi Güell, ehkä paremmin arkkitehti Antonio Gaudín toimeksiantajana tunnettu teollisuusherra. Tehdas valmisti portlandsementtiä paikallisesta kalkkikivestä. Teollisen toiminnan päätymisen jälkeen (1975) ovat rakennukset hylättyinä jääneet rappeutumaan. Nyt Katalonian hallitus on päättänyt tehtaan ja sementtituotannon historiasta kertovan museon perustamisesta.

Entisen sementtitehtaan yhteyteen on sijoitettu yksityisen säätiön ylläpitämä liikennemuseo. Säätiö ylläpitää myös vanhojen autojen ja vaunujen kunnostuspajaa. Näin liikennemuseo saa

näyttelyynsä kunnostettuja liikennevälineitä ja parikymmentä työtöntä nuorta haasteellisen työpaikan.

Katalonian teollisuusmuseoiden avainsanat: lapset, omarahoitus ja paikallinen identiteetti

Katalonian teollisuusmuseoissa panostetaan erityisesti lapsiin ja nuoriin. Koululaisten osuus kävijämäärästä saattaa nousta jopa 75 prosenttiin. Koululaisille laaditaan erityisiä museovierailuun liittyviä tehtävävihkoja ja koululuokat valmistautuvat museokäyntiin etukäteen oppitunneilla.

Useiden museoiden ovenpielessä ko-meilee EU:n tähtirengas eli museot kuuluvat tavalla tai toisella Euroopan Unionin kulttuuriohjelmiin. Osa rahoituksesta tulee paikallisilta ja valtion viranomaisilta. Merkittävä osa kuluista katetaan kuitenkin museon toimintaan liittyvästä käsiteollisesta tuotannosta saatavilla tuloilla.

Katalonialaiset ovat hyvin tietoisia omasta kansallisesta identiteetistään, mikä näkyy selkeästi myös museoissa. Museo-opasteet ja myytävä oheiskirjallisuus ovat lähes yksinomaan katalaaninkielisiä. Kävijöitä museoihin ei todennäköisesti juurikaan odoteta alueen ulkopuolelta.

Tuija Mikkonen